

Inleidende tekst van professor Veerle Fraeters over Hadewijch

Levende heilige

'En deze minne is breder en wijder en hoger en dieper en langer dan hemel of aarde kunnen bevatten, want de minne Gods die overstijgt alles. Dat zegt ook een heilige vrouw die Hadewijch wordt genoemd, zij was een ware meesteres. En de boeken van Hadewijch, die zijn goed en juist, haar woorden zijn uit God geboren, door hem aan haar gereveleerd.'

Dit citaat is een van de weinige middeleeuwse verwijzingen naar Hadewijch, een van twee, om precies te zijn. De referentie komt voor in een tekst van de **Jan van Leeuwen**, mystieke auteur die lekenbroeder was in het klooster Groenendaal bij Brussel in de tijd dat **Jan van Ruusbroec** daar prior was, dat is dus in het midden 14e eeuw. Wat zegt Jan van Leeuwen over haar?

1. Hij noemt Hadewijch **een heilige**. Hadewijch is natuurlijk geen door de Kerk gecanoniseerde heilige. Ze is een zogenaamde 'levende heilige', iemand die in de eigen tijd door haar omgeving als een heilige werd beschouwd, als iemand die een kanaal was voor de goddelijke liefde en waarheid en daardoor anderen kon begeleiden in hun groei naar spirituele volwassenheid.
2. Jan Van Leeuwen noemt haar dan ook **een ware meesteres**, een geestelijke leidster. In een heel kort Duits tekstje over Hadewijch dat uit dezelfde periode stamt nl. het midden van de 14e eeuw (en dat is dat meteen de twee middeleeuwse getuigenis over Hadewijch die bewaard gebleven is) wordt zij ook als spirituele meester beschreven: een grote heilige, zo staat er – en ik paraphraseer – 'door wiens leer 100 jaar eerder (dus in het midden van de 13e eeuw) in Brabant vele mensen de spirituele volmaaktheid hebben bereikt'.
3. Tenslotte zegt Jan van Leeuwen nog dat de geschriften die haar leer bevatten **goed en juist** zijn omdat haar inzichten door God aan haar werden geopenbaard. Daarom durft Jan van Leeuwen naar Hadewijch te verwijzen als een gezaghebbende over de 'minne Gods'. In de patriarchale middeleeuwen was het heel ongebruikelijk dat vrouwen in religieuze zaken als een gezaghebbende stem werden gezien. Zeker als hun teksten in de volkstaal waren geschreven, wat bij Hadewijch het geval was. Het is dus best bijzonder dat Hadewijchs middelnederlandse mystieke oeuvre gebundeld

werd en in bibliotheken van kloosters zoals de priorij van Groenendaal, bewaard en bestudeerd werd.

Tekstgenres

Het mystieke oeuvre van Hadewijch bestaat uit verschillende tekstgenres. Ze schreef **visioenen, liederen en brieven**. Het visioenenboek bevat verslagen van haar meditatieve en contemplatieve ervaringen. Ze beschrijft hoe tijdens de liturgie haar bewustzijn naar binnen wordt getrokken en aan een innerlijke reis aanvat waarbij ze alle persoonlijke gedachten en bekommernissen overstijgt en opstijgt tot wat ze met een Bijbels beeld noemt: de 'troon van God' waar 'het aanschijn van God' te aanschouwen is. Voor dat gelaat staat, kan haar geest de goddelijke liefde en rechtvaardigheid waarnemen, ze kan zich er in spiegelen en op die manier die goddelijke eigenschappen in zichzelf versterken. Zo komt de ziel, na de meditatie, getransformeerd, dat is: méér op God gelijkend dan voorheen, uit de meditatie terug.

Visioenen

Een enkele keer beschrijft Hadewijch hoe zo'n visionaire ervaring in een mystieke eenheidservaring uitmondt: de grondeloze liefde die ze waarneemt in het gelaat van God overweldigt haar geest zozeer dat ze 'in God valt' en tijdelijk in hem participeert zonder dat haar onderscheidingsvermogen nog actief is. Zo'n eenheidservaring is onmogelijk met het verstand te bevatten en kan dus niet in woorden worden weergegeven. Maar, zo legt Hadewijch uit, in zulke participatieve mystieke ervaringen leert de ziel God nog dieper leert kennen dan in de contemplatieve ervaringen, want 'dan is men niet minder dan Hij is'. Die ervaring noemt Hadewijch *gebruken* (letterlijk: gebruiken, in de zin van 'het vruchtgebruik genieten van'): de ziel kan God genieten en maakt tijdelijk volledig deel uit van het goddelijke veld van universele liefde, waarheid, wijsheid, en gerechtigheid.

Lieder

Naast visioenen heeft Hadewijch ook liederen geschreven. Vroeger werden deze teksten 'strofische gedichten' genoemd maar hoewel de manuscripten met Hadewijchs oeuvre geen muzieknotaties bevatten, kunnen we uit de formele kenmerken van de teksten afleiden dat het om liederen gaat. Hadewijchs liedteksten staan in de traditie van de 'mystique courtoise' (hoofse mystiek). De ziel die naar God verlangt wordt verbeeld als een ridder-minnaar die op queeste trekt in dienst van zijn beminde dame. De ziel wordt dus als een ridderlijke man verbeeld en de goddelijke geliefde als Dame Minne: een interessant gender-bending. Net als een ridder het hof verlaat om het wilde woud in te trekken en daar te vechten met draken en andere vijanden die hem uitdagen, laat de ziel al het bekende, al het persoonlijke en het materiële achter zich, om in het innerlijke rijk van de geest de goddelijke minne te vinden. Hij weet dat hij zich daarvoor zelf moet transformeren tot louter minne, want, zo zegt Hadewijch in haar van haar liedteksten: *die minne wilt minne en niet el* (de minne wil alleen maar minne en anders niets).

Tijdens de queeste naar Dame Minne komt de ridder-minnaar, de ziel, allerlei uitdagingen tegen waarbij zijn overgave aan de queeste naar de liefde op de proef wordt gesteld. Dame Minne laat zich in de liederen namelijk moeilijk vinden. Anders dan in de visioenen, waar de ziel God innerlijk ontmoet, hem ziet en hoort, en soms zelf 'in God valt' en hem kan *gebruken*,

bevindt de ziel zich de liederen zich in een situatie van *gebreken* (letterlijk: ontbreken, afwezig zijn): Dame minne laat zich niet zien en niet voelen. En zo doolt de ziel rond zonder te weten waar de geliefde zich bevindt.

In zo'n situatie van gebreken komt de mens zichzelf tegen en moet hij, als een ridder tegen draken, strijd leveren tegen innerlijke demonen: ondeugden als traagheid, neerslachtigheid, moedeloosheid.

Omgekeerd biedt het gevoel van verlatenheid de ziel de kans om haar deugden te versterken: moed, vertrouwen, geloof - dat zijn de helpers op de queeste naar Dame Minne. Die deugden helpen om ons boven onszelf uit te stijgen, onze kleimenselijke behoeften en verlangens te overstijgen en om, óók in een situatie van *gebreken*, van afwezigheid van de goddelijke minne als spiegel, tóch de liefde-die-alles-overstijgt in zichzelf te vinden. Dat is trouwens wat ook Jezus Christus deed, zo hoort de ziel God tegen haar zeggen in het eerste Visioen: hij wist zich verbonden met zijn Vader zonder hem te kunnen voelen, met andere woorden: Christus wist te *gebruken* in *gebreken*. Dat is eenvoudigweg eigen aan het leven op aarde.

Brieven

Het derde tekstgenre dat Hadewijch geschreven heeft, zijn **brieven**. Daarin geeft ze de inzichten die ze in de visioenen heeft verworven via rechtstreeks contact met God, door aan haar spirituele leerlingen - 'mijn lieve kind' noemt ze de geadresseerde van een sommige brieven, en elders luidt het 'hertelief'.

Inzichten

Wat zijn de inzichten die Hadewijch in haar visionaire ervaringen heeft geleerd en in de brieven aan anderen doorgeeft?

De grondslag van haar mystieke leer is: wees je bewust van je eigen goddelijke oorsprong.

Van je vermogen om daadwerkelijk vanuit het hoge, transpersoonlijke perspectief van de liefde - de 'minne gods die alles overstijgt' zoals Jan van Leeuwen het formuleerde - te leven.

In het eerste visioen, wanneer de ziel op haar innerlijke reis tot voor de troon van God (verheerlijkte Christus) is opgestegen, valt zij aan zijn voeten neer vanuit een besef van de eigen onwaardigheid. Maar Christus zegt onmiddellijk: 'Sta op. Want je bent al in mij opgestaan, zonder begin, volkomen vrij en zonder val.' Hadewijch stelt dat de diepste kern van onze ziel, altijd en eeuwig deel uitmaakt van God, van het goddelijke veld van universele verbondenheid. En dat het dus voor ons wel degelijk mogelijk is om ons daarmee te verbinden en van daaruit te leven. De eerste stap naar spirituele volwassenheid is ons daarvan bewust te zijn, van van - zoals Hadewijch het in typisch middeleeuwse feodale termen noemt - de *adel* van de menselijke ziel.

Vanuit dat bewustzijn groeit vanzelf het verlangen om vanuit die diepste kern, dat hoogste vermogen van de menselijke ziel te willen leven en handelen.

Om keer op keer het beperkte persoonlijke perspectief te overstijgen, de kleinmenselijke behoeften, de sociale en politieke identiteiten waar we misschien aan gehecht zijn, te overstijgen - kortom: om te leven vanuit 'de minne die wijder, en langer en hoger en dieper is, dan gelijk wat aarde of hemel kan bevatten'.

Actualiteit

Kunnen we vandaag nog iets met Hadewijchs middeleeuwse liefdesmystiek? In deze superdiverse samenleving waar de polarisering – 'het wij tegen zij-verhaal' – elke dag lijkt te groeien en waar het identitaire discours – 'zij zijn anders dan wij' – steeds luider klinkt, lijkt mij haar boodschap belangrijker te zijn dan ooit:

Elke mens die de uitdaging aan wil gaan om in het eigen innerlijke het punt te vinden van de liefde-die-alles-overstijgt, kán dat ook vinden.

We zijn wel degelijk in staat om liefdevol, vanuit verbinding, met elkaar om te gaan. En telkens wanneer we dat doen, versterken we het goddelijke veld van de liefde waar we allemaal, willens nillens, mee verbonden zijn.

Twee jaar terug, in 2017, was ik betrokken bij de creatie van *Revelations*, een experimenteel muziektheater gebaseerd op de *Visioenen* van Hadewijch. Toen regisseur Wouter van Looy zocht naar een actuele figuur waar hij Hadewijch op een zinvolle wijze mee kon verbinden, kwamen we uit bij Mohamed el Bachiri. Deze Brusselse buschauffeur verloor zijn vrouw Loubna bij de aanslagen in Brussel op 22 maart 2016. Nog geen zeven maanden, op kerstdag 2016, lanceerde hij op youtube een boodschap getiteld *Jihad van de liefde*:

'Vraag me niet om te haten', zegt hij onder meer, 'ik zou nog liever sterven. Ik ben een jihadist van de liefde.' In deze jihad zou Hadewijch zich helemaal kunnen vinden.